

**ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ
(З ДОСВІДУ РОБОТИ В ЛЮБИМІВСЬКІЙ ЗОШ КАХОВСЬКОГО
РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Василюк Л.А, вчитель географії та економіки

Непша О.В., старший викладач

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана

Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Для формування і розвитку пізнавального інтересу в учнів у процесі вивчення географії є багато різноманітних засобів, форм та методів і серед них – дослідницька робота.

Дослідницька робота – це насамперед постановка перед учнями проблеми, яка вимагає додаткових знань, примушує замислитись і самому робити висновки. Особливо великі можливості для дослідницької роботи мають вчителі географії на уроках і в позаурочний час [3,11].

Вивчаючи географію, можна виділити такі основні форми дослідницької роботи.

1. Дослідницька робота з різними навчальними картами – фізичною, кліматичною, природних зон, економічною, політико-адміністративною та ін.
2. Робота з контурними та топографічними картами: визначення сторін горизонту, знаходження географічних координат певних географічних точок, вимірювання відстаней у кілометрах і градусах, нанесення на контурні карти географічних об'єктів тощо.
3. Робота з картосхемами підручників, таблиць, атласів як засіб конкретного дослідження географічного об'єкта (місцевості, річки, каналу, підприємства тощо).
4. Робота з картинами, планом місцевості, фотоілюстраціями, схемами та іншими видами конкретного зображення, які доповнюють і поглиблюють знання учнів.

5. Робота з текстами підручників, журналів, наукової літератури, газет, вікторин.

6. Робота з статистичними матеріалами, графіками, діаграмами розвитку народного господарства (району, області, країни), населення (населені пункти, густота населення, заселеність, соціальний стан, розміщення трудових ресурсів та ін.). Цифрові зведення про ту чи іншу галузь народного господарства країни чи в цілому про країну дають можливість порівнювати, зіставляти і робити висновки про економічний розвиток країни, області, району; про населення – його розміщення та використання трудових ресурсів у господарстві.

7. Робота з макетами форм поверхні, (долини річки, рівнина, плоскогір'я, гірський хребет), діючими моделями (водотривкі і водопроникні породи, підземні води, водоспади тощо).

8. Робота з колекціями ґрунтів, корисних копалин, гірських порід та мінералів, будівельних матеріалів; їх якісний і кількісний склад на території району, області, країни [1,с.44-47; 9,с.401-403].

9. Вивчення рідного краю під час екскурсій у природу (до річки, озера, в ліс), на промислове підприємство (завод, фабрику, деревообробний комбінат), на сільськогосподарське виробництво (фермерське господарство, птахофабрика, овочеву теплицю). Під час туристських походів по рідному краю учні самостійно досліджують місцевість або виробництво, набуваючи твердих знань з географії рідного краю [6,с.45-46].

10. Робота по вивченню погодних умов (мікроклімату) своєї місцевості (визначення температури й тиску повітря, напрямку вітру, кількості опадів, стану неба та інших явищ природи) [10,с.19-21].

Важливе місце в процесі вивчення географії належить технічним засобам (навчальне відеофільми), а також краєзнавчому і місцевому матеріалу, який допомагає учням порівнювати, зіставляти, творчо аналізувати і робити свої висновки про взаємодії явищ природи, їх закони тощо.

Завдання вчителів географії – на кожному уроці і в позаурочних заняттях домагатися від учнів свідомого засвоєння програмного матеріалу. Цього можна досягти; ефективним дослідницьким методом, тобто треба ставити перед учнями проблемні питання так, щоб вони збуджували їхню живу думку [4, с.61-66].

Дослідницький метод – залучення учнів до творчої діяльності, шляхом самостійного вивчення нового матеріалу. Дослідницький метод формує в учнів матеріалістичний світогляд. Це добре розуміють учителі нашої школи і тому застосовують цей метод у своїй роботі.

Так, наприклад, які запитання можна поставити до учнів VIII класу, вивчаючи тему «Внутрішні води України»: Як розподіляються опади по території України? Яка причина їх зменшення в напрямі на схід і південний схід? Яке значення має клімат, у сільському господарстві? Який клімат нашої місцевості? Які фактори впливають на його формування?

Учні відповідають на запитання, користуючись картами, аналізують причини відповідних явищ. Вчитель, у формі бесіди, максимально використавши учнівські знання карти, визначила з ними найголовніші річки України та до басейнів яких морів вони належать. При цьому учні зробили висновок, що на території України добре розвинута річкова мережа, озер порівняно мало, але є штучні водойми. Потім учні досліджують, де беруть початок річки України, до якого типу вони: належать, якими джерелами живляться, який їх режим, яке значення вони мають для господарства.

В шостому класі в курсі «Загальної географії», вивчаючи тему «Річки та озера», учні вчать правильно визначати напрям річок залежно від характеру рельєфу (при цьому вони користуються шкалою висот на фізичній карті). Учні розуміють, чому річки Лена, Єнісей, Об течуть з півдня на північ, а Волга, Дон, Дніпро – з півночі на південь.

Учні IX класу самостійно аналізують галузеву структуру господарства України за статистичним збірником «Статистичний щорічник України» по рокам. При цьому вони помічають зміни, що відбулися в галузевій структурі

нашої країни за певні періоди, порівнюють галузеві структури кількох економічних районів України.

На таких уроках учні зміцнюють свої знання, набувають практичних умінь і навичок роботи з картами, схемами, діаграмами, статистичними даними тощо.

Своєрідні дослідження роблять учні і на заняттях географічного гуртка. Так, одна з учениць VIII класу дослідила виробництво сільськогосподарських культур фермерського господарства «Профіт», а інші учні – галузі сільськогосподарства Казовського району та Херсонської області.

Плідну дослідницьку роботу; можна проводити під час туристських походів, екскурсій на промислові підприємства, сільськогосподарські виробництва. Учитель заздалегідь визначає тему і мету, дає учням дослідницько-проблемні завдання, які вони повинні виконати під час походу або екскурсії.

Значний ефект дослідницький метод має під час проведення навчальних практик з географії ґрунтів, гідрології, геоморфології, метеорології і кліматології, топографії, географії рослин та тварин. Дослідницький метод дозволяє закріпити та поглибити теоретичні знання з названих напрямків, навчитися проводити самостійні польові дослідження. Сформувати уявлення про складні діалектичні зв'язки у природі, про раціональне використання і охорону природних ресурсів своєї місцевості, району та області.

Найдоцільніше і найефективніше комплексне вивчення об'єкту (географічне положення, природні умови, історичний розвиток, сировинна і ін. енергетична бази, трудові ресурси, реалізація виробленої продукції, перспективи розвитку тощо), Так, вивчаючи у VIII класі тему «Населення своєї області», вчитель разом з учнями досліджує соціальний стан населення Херсонської області, характер розселення, природні та кліматичні умови, енергетичні ресурси тощо.

Отже, творче, вдумливе застосування дослідницького методу в шкільному курсі географії з учнями на уроках і в позаурочний час дає практичні результати: учні засвоюють програмний матеріал свідомо, на практиці підтверджують свої знання про складні зв'язки в географічній оболонці Землі [2,5,7,8].

Література

1. Даценко Л.М. Місце екскурсій та походів у вивченні корисних копалин в шкільному курсі географії/Л.М. Даценко, Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша, Ю.І. Самек//Географія та екологія: наука і освіта. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Географія та екологія: наука і освіта», 17-18 квітня 2008 р.- Умань: СПД Сочинський, 2008. – С. 44-47
2. Зав'ялова Т.В. Екологічна освіта в міжпредметних зв'язках географії і біології/Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша, Л.А. Прохорова// Екологічна стратегія майбутнього: досвід і новації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (30-31 березня 2017 р., Умань). –Умань: Видавець «Сочинський М.М.», 2017. –С.136-138.
3. Концепція державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006-2010 роки // Освіта України. – 2006. – № 48 (741). – 30 червня. – С. 1-3.
4. Набока Л.Я. Методи забезпечення педагога-дослідника/Л.Я. Набока, М.І. Скрипник//Післядипломна освіта в Україні. – 2003. – №2. – С. 61-66.
5. Непша О.В. З досвіду проведення еколого-освітніх акцій на факультативі з екології на об'єктах природно-заповідного фонду Рівненського району/О.В. Непша, В.В.Чорнобай// Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи: зб. Матеріалів V Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф., 20 вересня 2016 р. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – Вип. 5. – С.24-29.

6. Непша О.В. Краєзнавче значення туристських походів на об'єкти природно-заповідного фонду Мелітопольського району/О.В.Непша, А.І. Кондратенко// Мелітопольські краєзнавчі читання/Зб. матеріалів III відкритої регіональної науково-практичної конференції, 16 грудня 2016 р. на базі Мелітопольського міського краєзнавчого музею. –Мелітополь, 2016. –С. 45-47.

7. Іванова В.М. Екологічні проблеми використання геологічного середовища людиною/В.М. Іванова, О.В. Непша// Роль освіти у формуванні життєвих цінностей молоді: матеріали регіональної науково-практичної конференції студентів і молодих учених (02 грудня 2016 р.)/ Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького; за заг. ред. д. філос. н, проф. Р. Олексенка. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. – С.177-179.

8. Іванова В.М. Поняття про міжпредметні зв'язки в шкільному курсі географії/В.М. Іванова, О.В. Непша// Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи: збірник матеріалів II-ої Міжнародної науково-практичної конференції/ [редактори-упорядники А. Душний, М. Махмудов, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Баку – Ужгород – Дрогобич: Посвіт, 2017. – С. 212-214.

9. Прохорова Л.А. Туристський похід з учнями по вивченню геології рідного краю/Л.А. Прохорова, О.В. Непша, Т.В. Зав'ялова// Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи: збірник матеріалів II-ої Міжнародної науково-практичної конференції/ [редактори-упорядники А. Душний, М. Махмудов, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Баку –Ужгород – Дрогобич: Посвіт, 2017. – С. 401-403.

10. Стецишин М.М. Формування у учнів знань про клімат у процесі вивчення курсу «Географія материків і океанів»/М.М. Стецишин, О.В. Непша// Нові виміри сучасного світу: збірник матеріалів VIII Міжнародної

наукової Інтернет-конференції (12-30 листопада 2012 року) – Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – С. 19-21.

11. Стрелкова Ю.О. Загальні принципи організації дослідницької діяльності учнів [Електронний ресурс] – режим до ступу до ресурсу: kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Poradi_psihologa/ZAGALNI_PRINTS.